

До Спеціалізованої вченої ради
Д 11.737.02

у Донецькому державному
університеті внутрішніх справ

вул. Велика Перспективна, 1,
м. Кропивницький, 25015

ВІДГУК

**опонента, доктора юридичних наук, професора Ковальчука Сергія
Олександровича на дисертацію Городецької Марини Сергіївни
«Предмет відання у кримінальному процесі», подану на
здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук
за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

Ступінь актуальності обраної теми. Актуальність теми дисертації зумовлена її концептуальним характером для науки кримінального процесуального права та включає в себе доктринальний і правозастосовний аспекти.

У доктринальному аспекті про актуальність теми свідчить те, що незважаючи на істотний внесок науковців у розробку проблематики кримінальної процесуальної компетенції суб'єктів кримінального процесу, такий її елемент як предмет відання розглядався, здебільшого, в межах понять підслідності та підсудності. Водночас, комплексного дослідження в доктрині кримінального процесу предмет відання не набув, що вказує на нагальну потребу в розробці його поняття, меж та обсягу, визначенні його співвідношення з кримінальними процесуальними функціями і повноваженнями, що забезпечить отримання нових наукових знань, у тому числі й стосовно можливих шляхів вирішення існуючих проблем як теоретичного, так і практичного характеру.

Єдиним комплексним дослідженням, дотичним до обраної теми, є монографія Л.М. Лобойка «Кримінально-процесуальна компетенція» (м. Дніпро, 2006 рік), присвячена розкриттю її сутності, структури, функціонального призначення, обсягу та меж, співвідношення з компетентністю та вирішенню проблемних питань реалізації компетенції органами дізнання, досудового розслідування, прокурором і судом. Предмет відання вченим визначено як один з елементів компетенції суб'єктів кримінального процесу, поряд з їх кримінальною процесуальною функцією та повноваженнями, що заклало підвалини для його подальшого комплексного дослідження.

У правозастосовному аспекті актуальність теми зумовлена наявними у слідчій і судовій практиці проблемами, пов'язаними із правильним розподілом кримінальних проваджень між суб'єктами з боку сторони обвинувачення, забезпеченням конвенційного права особи на законний суд тощо.

Викладене свідчить про актуальність обраної М.С. Городецькою теми дисертації, її теоретичну і практичну значимість та вказує на логічність постановки і вирішення комплексної науково-прикладної проблеми щодо розкриття сутності предмету відання у кримінальному процесі як структурного елемента кримінальної процесуальної компетенції.

Обрання дисертанткою проблематики дослідження узгоджується з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої рішенням загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 року (пункт 1 «Вплив кримінально-правових наук на законодавство та практику боротьби зі злочинністю в Україні» розділу «Фундаментальні та прикладні проблеми наукового забезпечення боротьби зі злочинністю в Україні»), а також відповідно до теми науково-дослідної роботи Донецького державного університету внутрішніх справ «Протидія кримінальним правопорушенням на території проведення ООС (Операції об'єднаних сил)» (державний реєстраційний номер 0120U105580, період виконання – 2020–2024 рр.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації є обґрунтованими, переконливими та методологічно вірними, мають системний, комплексний характер і містять необхідну новизну.

Мета і завдання дослідження повною мірою узгоджуються з планом дисертації, визначені правильно та логічно співвідносяться з об'єктом і предметом дослідження.

Об'єкт і предмет дослідження сформульовані коректно та зауважень не викликають. Так, об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, які виникають під час реалізації компетенції суб'єктами кримінального провадження. Предметом дослідження є предмет відання у кримінальному процесі.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується коректною методологією, використаною нормативною базою, фундаментальною теоретичною та емпіричною основою дослідження.

Методологічним підґрунтям дослідження стала сукупність загальнонаукових (аналіз і синтез, індукція та дедукція, узагальнення, моделювання) та спеціально-юридичних методів наукового пізнання (діалектичний, історико-правовий, структурно-функціональний, порівняльно-правовий, формально-логічний). Системне і комплексне застосування вказаних методів, з урахуванням їх взаємозв'язку та взаємозалежності, сприяло забезпеченню всебічності і повноти проведеного дослідження предмета відання у кримінальному процесі, об'єктивності та достовірності отриманих результатів.

У ході обґрунтування наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих дисертанткою, використано широке коло вітчизняних та зарубіжних наукових джерел з кримінального та кримінального процесуального права, а також інших галузевих дисциплін, зокрема: міжнародного, адміністративного та цивільного права, психології, філософії тощо. Наукові джерела використані здобувачкою переважно критично – з глибоким аналізом, коректною полемікою та аргументацією власного підходу до тих або інших

положень, висновків чи пропозицій їх авторів, що свідчить про зрілість дослідниці та її високу загальну наукову культуру.

Авторкою використано широку нормативно-правову базу, а також достатній емпіричний матеріал, репрезентативність якого вплинула на обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій проведеного дослідження. Важливе значення для дослідження мав також особистий досвід роботи авторки на посадах дізнавача та слідчого органів Національної поліції та науково-педагогічної роботи у закладах вищої освіти України.

У цілому, аналіз дисертації дає підстави констатувати, що вона є самостійним, цілісним і завершеним дослідженням актуальної для науки кримінального процесуального права проблематики щодо розкриття сутності предмету відання у кримінальному процесі. З урахуванням чіткого та послідовного формулювання мети і завдань дослідження, авторкою достатньо повно розкрито основний зміст теми, висвітлено найбільш актуальні її проблеми і зроблено наукові висновки, що мають теоретичне й практичне значення.

Дисертація написана грамотною юридичною науковою мовою, з належним використанням понятійно-категоріального апарату, оформлена у відповідності до встановлених вимог. Матеріал викладений чітко, логічно, послідовно та доступно.

Дисертація відповідає науковій спеціальності, за якою здійснено дослідження. Повнота викладу в дисертації основних наукових положень, висновків і рекомендацій відповідає встановленим вимогам.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх значення. Наукова новизна отриманих результатів визначається обраною темою і колом розглянутих у дисертації питань. Дисертація є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням предмета відання у кримінальному процесі.

Сформульовані та аргументовані авторкою результати дисертації є важливими у теоретичному та практичному аспектах, містять елементи

наукової новизни і пропозиції щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства. Зокрема, авторкою вперше:

- визначено, що предметом відання у кримінальному процесі є сукупність прав учасників кримінального провадження або осіб, які мають законний інтерес у кримінальному провадженні, на реалізацію яких можуть впливати під час правозастосовної діяльності суб'єкти, які ведуть кримінальний процес, використовуючи надані кримінальні процесуальні повноваження з метою виконання покладеної на них кримінальної процесуальної функції;

- встановлено, що структура предмета відання у кримінальному процесі складається з: 1) генерального предмета відання; 2) функціонального предмета відання; 3) суб'єктного предмета відання;

- доведено, що зміст предмета відання становлять матеріальні та процесуальні права учасників кримінального провадження або осіб, які мають законний інтерес у кримінальному провадженні;

- обґрунтовано, що функціональне призначення предмета відання у кримінальному процесі полягає у: забезпеченні ефективності кримінального провадження; наданні процесуальної правоздатності та дієздатності суб'єктам провадження; забезпеченні законності діяльності суб'єктів, що ведуть кримінальний процес; забезпеченні засади доступу до правосуддя;

- з'ясовано межі предмета відання: загальні (генеральні), функціональні (змістовні), організаційно-процесуальні (темпоральні), організаційно-технічні (відомчі, внутрішньовідомчі, територіальні), монопроцесуальні межі (межі предмета відання під час окремого випадку кримінального провадження);

- визначено обсяг предмета відання, який являє собою сукупність прав учасників кримінального провадження або осіб, які мають законний інтерес у кримінальному провадженні, на реалізацію яких достатньо вплинути суб'єктам, що ведуть кримінальний процес, для виконання покладеної на них кримінальної процесуальної функції;

- доведено, що матеріальний елемент предмета відання у кримінальному процесі поділяється за функціональними та відомчими межами, а

процесуальний елемент за темпоральними, територіальними та внутрішньовідомчими межами;

Дисертація містить низку інших цікавих та аргументованих положень, висновків і рекомендацій, у тому числі щодо внесення науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на оптимальне унормування у Кримінальному процесуальному кодексі України предмета відання у кримінальному провадженні.

Таким чином, ступінь новизни наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук.

Викладені в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації характеризуються теоретичною та практичною значимістю та можуть бути використані в: 1) науково-дослідній діяльності (для подальшого дослідження проблем удосконалення правового регулювання та реалізації предмета відання у кримінальному провадженні); 2) правотворчій діяльності (для оптимального унормування у Кримінальному процесуальному кодексі України предмета відання у кримінальному провадженні); 3) освітньому процесі (під час підготовки навчально-методичних матеріалів та викладанні таких навчальних дисциплін: «Кримінальний процес», «Прийняття процесуальних рішень та проведення слідчих (розшукових) дій», «Забезпечення конституційних прав учасників досудового розслідування», «Доказування на досудовому розслідуванні», «Особливі порядки кримінального провадження»); 4) практичній діяльності (для удосконалення правозастосовної діяльності у кримінальному провадженні у частині реалізації предмету відання суб'єктів кримінального процесу).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації достатньо повно викладені в опублікованих працях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертації відображено в 60 наукових працях, серед яких 1 монографія, 24 статті у наукових виданнях,

включених до Переліку наукових фахових видань України, 10 статей у наукових періодичних виданнях інших держав (в тому числі 4 статті у виданнях, проіндексованих у наукометричній базі Web of Science Core Collection), 2 статті в іншому науковому виданні, 23 тези доповідей і наукових повідомлень на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах.

Основні наукові положення, висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, знайшли свій ідентичний виклад у публікаціях, зарахованих за темою дисертації, та відображають актуальність обраної теми дослідження, її наукову новизну, теоретичну та практичну значимість, а також є вагомим внеском дисертантки у розвиток науки кримінального процесу.

Реферат містить загальну характеристику дисертації, її основного змісту і висновків, списку наукових публікацій, зарахованих за темою докторської дисертації. Зміст реферату та дисертації свідчить про їх повну ідентичність у частині викладення актуальності теми, зв'язку роботи з науковими програмами, планами, темами, мети і завдань дослідження, його об'єкта і предмета, методів дослідження, наукової новизни одержаних результатів, їх практичного значення, особистого внеску здобувачки, апробації результатів дисертації, публікацій і структури дисертації. Зміст реферату відтворює основні наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, стисло. Реферат не містить інформації, яка б була відсутня в тексті дисертації.

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, мають самостійний характер та отримані дисертанткою на підставі особистих досліджень. Особистий внесок у публікаціях, виконаних у співавторстві, авторкою вказано у списку праць, опублікованих за темою дисертації. Наукові доробки співавторів за темою дисертації не використовувалися.

У результаті вивчення дисертації академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації не виявлено.

Зауваження та дискусійні питання стосовно положень дисертації. У цілому відзначаючи логічність і послідовність побудови дослідження, його новизну, обґрунтованість та аргументованість отриманих результатів, належний науковий рівень дисертації, потрібно звернути увагу дисертантки на певні положення, що викликають зауваження:

1. На сторінці 69 дисертації авторка зазначає, що реалізація кримінального процесуального права учасниками кримінального провадження здійснюється лише через застосування права суб'єктами кримінального провадження, а також доходить висновку, що реалізація прав та обов'язків перебуває у сфері впливу суб'єктів кримінального судочинства.

Такий висновок викликає низку сумнівів, оскільки у частині наданих учасникам кримінального провадження прав законодавець передбачив їх самостійне волевиявлення щодо реалізації цих прав, вільний вибір у межах закону способу поведінки для захисту своїх кримінально-правових і процесуальних прав. Саме в цьому проявляється диспозитивний метод регулювання кримінальних процесуальних відносин. Тому не можна погодитися з позицією авторки щодо реалізації всіх прав та обов'язків учасників кримінального провадження як змісту предмету відання суб'єктів, що ведуть кримінальний процес. Окремі права учасники кримінального провадження можуть реалізовувати, не зазнаючи впливу під час діяльності уповноважених осіб.

2. На сторінці 156 дисертації авторка пропонує територіальний поділ предмета відання суб'єктів кримінального провадження за територіальними ділянками, що не співпадають з офіційним державним адміністративно-територіальним устроєм. Це, на її думку, сприятиме подоланню корупційних ризиків. Зокрема, авторка висловлює пропозицію щодо визначення території обслуговування загальних місцевих судів з огляду на виокремлення судових округів, які не пов'язані з адміністративно-територіальним поділом (сторінка 157). Проте, авторка не враховує той факт, що такий територіальний розподіл предмету відання може призвести до плутанини у ділянках обслуговування та, відповідно, до невизначеності щодо суду, до предмету

відання якого належить територіально вирішення того чи іншого питання. Така невизначеність неминуче може позначитися на реалізації доступу до суду, оскільки особа матиме перешкоди у зверненні до суду за захистом своїх прав через територіальну невизначеність.

3. Дисертантка розглядає можливість здійснення кримінального провадження альтернативними суб'єктами, зокрема за рахунок створення альтернативної служби державного обвинувачення (сторінка 209 дисертації), а також діяльності судового органу, який повинен мати компетенцію ухвалювати по суті справи рішення обов'язкового характеру та не обов'язково повинен бути частиною системи судових органів держави, але має відповідати критеріям, визначеним у практиці Європейського суду з прав людини (сторінки 209-210). Потрібно зазначити, що розгляд альтернативних суб'єктів кримінального процесу є досить дискусійним питанням. Наводячи такі пропозиції, авторці було б доцільно більш детально конкретизувати вимоги і критерії до таких альтернативних суб'єктів. Крім того, в контексті цього питання авторка не розглядає альтернативного суб'єкта щодо органів досудового розслідування, що могло б додатково розкрити тезу авторки та надати їй додаткового обґрунтування.

4. На сторінках 239-240 дисертації авторка вказує на те, що прокурору як процесуальному керівнику надано такі процесуальні повноваження, використання яких дозволяє йому проводити досудове розслідування самостійно в повному обсязі. Отже, прокурору надано такі повноваження, завдяки яким він повністю може самостійно опрацьовувати предмет відання слідчого, дізнавача та оперативного працівника. Крім того, на сторінці 241 дисертації авторка зазначає, що здійснення прокурором досудового розслідування жодним чином не суперечить його кримінальній процесуальній функції.

Вказаний висновок дисертантки викликає певні зауваження. Так, висловлені авторкою тези щодо фактичного здійснення прокурором досудового розслідування, а також щодо узгодження провадження досудового розслідування з функцією прокурора дещо суперечать функціям прокуратури,

до числа яких законодавцем, відповідно до частини 1 статті 131-1 Конституції України, зокрема, віднесено: 1) підтримання публічного обвинувачення в суді; 2) організацію та процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку.

5. На сторінці 369-370 дисертації авторка пропонує внести до кримінального процесуального законодавства зміни щодо запровадження права учасників кримінального провадження на оскарження підслідності під час досудового розслідування. Водночас, на її думку, доцільно встановити правило, згідно з яким у разі, якщо учасники кримінального провадження таким правом не скористалися на досудовому розслідуванні, вони втрачають право оскаржувати підслідність під час судового розгляду. Проте, така пропозиція дисертантки викликає низку питань: по-перше, таке правило не вирішує того факту, що докази отримані неналежним суб'єктом, а тому є недопустимими; по-друге, учасники кримінального провадження, які не володіють фаховими юридичними знаннями, наприклад потерпілий, не можуть оцінити правильність або неправильність визначеної підслідності. Тому застосування принципу естопель у цьому випадку є досить цікавою пропозицією, але потребує певного доопрацювання.

Разом з тим, наведені зауваження, які стосуються дискусійних положень дисертації, не ставлять під сумнів її високий рівень, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та можуть бути основою для наукового обговорення під час її захисту.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Актуальність, новизна, обґрунтованість і достовірність одержаних наукових результатів, їх теоретична та практична значимість доводять, що дисертація Марини Сергіївни Городецької «Предмет відання у кримінальному процесі» є самостійною, завершеною науковою працею, в якій авторкою

розв'язано конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки кримінального процесуального права.

Дисертація відповідає спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Реферат дисертації відповідає її змісту та повно відображає основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації. Дисертацію та реферат оформлено відповідно до вимог, встановлених МОН України.

Дисертація відповідає вимогам МОН України до дисертацій, які подаються на здобуття наукового ступеня доктора наук і пунктам 7, 8 і 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а її авторка, Марина Сергіївна Городецька, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Опонент –

**завідувач кафедри кримінального процесу
та криміналістики Івано-Франківського
навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська
юридична академія»,**

доктор юридичних наук, професор **С.О. Ковальчук**
09 червня 2023 року

Підпис проф. Ковальчука С.О. засвідчую.

**Вчений секретар Національного університету
«Одеська юридична академія»,
докторка юридичних наук, професорка,
заслужена юристка України**

В.В. Дудченко